

Списание „Чайка“ - малко познато свидетелство за културния живот на своето време

Datum 8.10.2026
Subjekt Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“
Region Bulgaria
Kategorie Culture, State institutions, Science and research

Сред редките периодични издания, съхранявани във фонда на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, особено място заема „Чайка: полумесечно списание“ със сигнатура Ск Б 1467. Появило се през 1917 г. в годините на Първата световна война, изданието е свидетелство за духовната и художествената атмосфера на епохата и за търсенията на младото поколение български творци.

Във фонда на Националната библиотека са запазени броеве 2 и 3 от първата годишнина на „Чайка“. Макар на пръв поглед да представляват малки по обем периодични издания, тяхното значение далеч надхвърля размера им. От гледна точка на експерта по специални колекции, всеки запазен ранен екземпляр на подобно издание има комплексна стойност – като библиографски паметник, исторически документ и свидетелство за културния живот на своето време.

„Чайка“ започва да излиза в Бургас, а още през първата си годишнина част от книжките се появяват в София. Тази динамика е показателна за активния културен обмен в България през военните години. Страниците на списанието дават възможност да бъде проследена една среда, в която литературата, изобразителното изкуство и графичната култура се срещат в общо пространство.

Особен интерес представлява връзката на списанието с Иван Милев (1897-1927). Днес той е познат преди всичко като един от ярките представители на българското модерно изкуство, но страниците на „Чайка“ ни срещат с един по-малко познат Иван Милев – младия автор, който пише и рисува.

В бр. 3 от 1917 г. е публикувана неговата творба „Ела“, което свидетелства за ранните му литературни търсения и разкрива по-малко позната страна от неговата творческа личност. Днес, когато името на Иван Милев се свързва преди всичко с живописата и графиката, страниците на „Чайка“ ни връщат към периода, в който младият творец все още търси различни средства за художествено себеизразяване. Именно в „Чайка“ се открива един от най-ранните публични следи от творческата му дейност.

Списанието е интересно и поради връзката си с визуалния свят на Иван Милев. В ранното му творчество образът на птицата се появява като знак на свобода, движение, мечта и духовен стремеж. В този контекст самото заглавие „Чайка“ придобива допълнителна символна окраска и позволява да бъде разглеждано не само като име на периодично издание, но и като част от онази художествена атмосфера, в която се формира младият творец.

Списанието е интересно и със своя визуален облик. Според изследователски публикации една от ранните печатни илюстрации на Иван Милев е свързана именно с корицата на „Чайка“. Това поставя изданието в контекста на ранните му опити да съчетава литература, рисунка и оформление на книгата и периодичното издание. Затова „Чайка“ е ценна не само като място, където е публикуван негов текст, но и като част от визуалната и литературната среда, в която се формира неговият творчески език.

В този контекст запазените в Националната библиотека екземпляри на „Чайка“ придобиват особена документална стойност. Те представят пресечната точка между литературата и изобразителното изкуство и дават възможност да бъде проследена една малка, но значима част от културната среда, в която се формира творческата личност на Иван Милев. Тази особеност превръща запазените екземпляри на „Чайка“ в документ с двойна стойност: библиографска и художествена.

Значението на списанието обаче не се изчерпва с присъствието на Иван Милев. „Чайка“ принадлежи към културната среда на военните години, когато младите автори търсят нови форми на художествено изразяване. „Чайка“ се вписва в характерната за епохата среда, в която периодичният печат е не само средство за разпространяване на информация, но и важен носител на литературни, художествени и обществени идеи. Страниците на подобни издания съчетават текст, илюстрация и графично оформление и по този начин се превръщат в своеобразен визуален документ на времето.

Особено показателен за обществено-културната позиция на „Чайка“ е публикуваният на стр. 8 текст „Изкуството и войната“. В него войната е разгледана не само като историческо събитие, но и като изпитание за художествения дух и като източник на нови теми за живописата, литературата и музиката. Текстът разкрива стремежа на списанието да осмисля съвременността през призмата на изкуството и да поставя културните процеси в пряка връзка с обществените събития от епохата.

В историята на „Чайка“ важно място заема и промяната на издателския му център. Списанието, започнало своя път в Бургас, впоследствие се премества в София, с което се променя и неговата издателска среда. Има и важен редакционен елемент: в долната част е публикувано „Към читателите“, от което разбираме, че списанието е имало проблем с редовното получаване на кореспонденция от читателите поради липса на пощенски работници. За софийското издаване свидетелства и публикуваната в списанието информация: посочени са издателят С. Д. Казанкапов, адресът на редакцията на ул. „Екзарх Йосиф“ № 27 и печатница „Витоша“ – София.

Именно съчетанието между съдържание, графика, типография и физическа структура превръща старите периодични издания в ценен обект на изследване. За специалиста те предоставят информация не само за публикуваните текстове, но и за начина, по който дадено издание е било създадено, разпространявано и възприемано от съвременниците си.

От експертна гледна точка значението на запазените екземпляри се определя от съвкупността от няколко обстоятелства – тяхната ранна дата, рядкостта на изданието, степента на съхраненост, конкретното съдържание и връзката им с личности и събития от културната история на България. Особено важна е и автентичността на самия библиотечен документ, който позволява непосредствено да бъде изследван оригиналният печатен артефакт.

Историята на „Чайка“ показва значението на библиотеката като място за съхраняване на следи, които могат да придобият нов смисъл десетилетия след създаването си. Понякога една

кратка публикация в малко списание се оказва важна за допълването на биографията на творец, а запазеният екземпляр позволява тази връзка да бъде проследена в оригиналния ѝ контекст.

През 2026 г. списание „Чайка“ от фонда на Националната библиотека отново привлече внимание във връзка с изложбата „Иван Милев. Като чайка“ на Художествената галерия – Казанлък, представена в Созопол в рамките на Празниците на изкуствата „Аполония“. Включването на оригинален библиотечен документ в експозицията даде възможност на публиката да види непосредствено един от малко познатите източници, свързани с ранния творчески път на Иван Милев.

По този начин един екземпляр от периодично издание, излязло преди повече от век, продължава да бъде част от съвременния културен живот. Той преминава от библиотечния фонд в изложбеното пространство, от научното изследване към непосредствения контакт с публиката. „Чайка“ е пример за това какво значение могат да имат специалните библиотечни колекции за съвременното изследване на културното наследство. Малкото списание се оказва своеобразен документ на времето – съхранил думи, образи и следи от творческия път на един млад художник, който само десет години по-късно ще се превърне в една от емблематичните фигури на българското изкуство.

Повече от сто години след появата си „Чайка“ продължава да говори. Не само за Иван Милев, но и за една културна среда, в която литературата и изобразителното изкуство се срещат, за младите творци и техните търсения и за ролята на библиотеката да съхранява документите, чрез които преоткриваме миналото.

Мария Бранкова

Източници:

Петков, Росен. Илюстраторът на книги Иван Милев. – Литературен вестник, 10-16 март 2021, № 10.

Кръговете на модернизма. Портал „Култура“, 2021. Материали от колекцията „Българският литературен модернизъм“.

Изложбата „Иван Милев. Като чайка“ на казанлъшката художествена галерия в Созопол и историята на списание „Чайка“: списанието на едно младо поколение. Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, 4 септември 2026.

<https://www.nationallibrary.bg/www/2026/10/07/chaika>